

Nieuwe zakelijkheid in het ontwikkelingsbeleid

DRS. A. VAN OJIK*

Inleiding

De ontwikkelingslanden kunnen die Nieuwe Internationale Economische Orde (NIEO) wel op hun buik schrijven. Dit is, samengevat, een meer en meer aan invloed winnende opvatting in de discussie over het noord-zuidvraagstuk. In de *Internationale Spectator* van september jl. kent Dales aan het begrip nog slechts „antiquarische waarde” toe: „Wie zich daarop blind blijft staren, riskeert de greep op de gebeurtenissen volledig te verliezen” 1). Ook Van Dam, plaatsvervangend Directeur-Generaal van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, en alleen daarom al een belangrijke bron, rekent af met het begrip dat zeven jaar geleden in de Verenigde Naties in zulke veelbelovende resoluties werd neergelegd. Hij spreekt in *ESB* de hoop uit dat er „een frisse wind” door het dorre hout gaat waaien 2).

De Nieuwe Internationale Economische Orde

Voor het vermeende falen van de NIEO-strategie worden nogal wat redenen aangegeven. Bij Dales staat centraal de gebleken onmogelijkheid voor ontwikkelingslanden om hun beschikkingsmacht over grondstoffen te gelden te maken om zich een betere positie in de wereldeconomie te verwerven. Het grondstoffenoverleg heeft, volgens Dales, uiteindelijk slechts een fractie opgeleverd van wat aanvankelijk de bedoeling van ontwikkelingslanden was. In plaats van machtsvorming van producenten waren afspraken *tussen* producenten en consumenten het gevolg. Zo werden hier, maar ook op andere terreinen, structurele veranderingen die tot een NIEO moesten leiden, gereduceerd tot aanpassingen aan de oude orde. Zo kwam, nog steeds volgens Dales, integratie in de plaats van confrontatie, en zo werd de wederzijdse afhankelijkheid — „interdependentie” — in onderlinge afspraken verwerkelijk.

Van Dam verklaart de onwil van de

rijke landen om aan een NIEO mee te werken vooral uit de sinds 1974 gewijzigde omstandigheden. De structurele recessie in het westen, het einde van de dekolonisatie en de daarbij behorende sentimenten en de heropleving van de liberale economische filosofie hebben het voortdurend streven in VN-verband naar de totstandkoming van een nieuwe wereldwijde ronde van onderhandelingen, waar voortgang zou moeten worden geboekt op weg naar een NIEO, tot een anachronisme gemaakt 3). Dit streven heeft, volgens Van Dam, de zaak waar het om gaat meer kwaad dan goed gedaan. „Als men zich vastbijt in ideeën en procedures die niet met de realiteit stroken, dan wordt niet alleen de werkelijkheid verhuld, er wordt ook belet dat er vooruitgang kan worden geboekt” 4).

Nog afgezien van de vraag wat er onder „vooruitgang” moet worden verstaan lijkt de constatering van Van Dam enigszins in strijd met de feiten. In de periode sinds 1974 mag de VN een aantal niet weg te cijferen resultaten op haar naam schrijven 5). Er is, zij het met veel restricties, een algemeen systeem van tariefpreferenties ingevoerd. Er heeft verruiming plaats gevonden van de financiële middelen van Wereldbank en IDA, en de kredietmogelijkheden van het IMF zijn vergroot. Er is een gemeenschappelijk grondstoffenfonds gekomen, zij het dat financiering en werking nog veel te wensen overlaten. Er is een gedragscode gekomen voor beperkende ondernemingspraktijken. Zo zijn er nog wel andere positieve ontwikkelingen op te noemen, hoewel iedereen gelijk zal toegeven dat al deze veranderingen bij elkaar nog slechts een zeer bescheiden betekenis hebben in relatie tot al datgene wat voor een NIEO tot stand zal moeten komen.

Aan de andere kant moet worden opgemerkt dat de NIEO-eisen natuurlijk ook weer niet werkelijk revolutionaire veranderingen voorstaan. De door Dales signaleerde „aanpassing” in plaats van „confrontatie” zou wel eens precies kunnen zijn waar de NIEO-resoluties op mikken 6).

Een moeilijke start

Het is juist dat de noord-zuiddialoog op dit moment in een impasse verkeert. Ook na de speciale VN-zitting over ontwikkelingsvraagstukken (augustus 1980, New York), ook na maandenlange pogingen van de Westduitse voorzitter van de vorige algemene vergadering van de VN en ook na de top van regeringsleiders in Cancun (oktober 1981, Mexico), gaat de nieuwe wereldwijde onderhandelingsronde nog niet van start. Globale oorzaken schieten als verklaring voor de impasse echter absoluut te kort. Waren het vorig jaar in New York nog drie landen — de VS, de BRD en het Verenigd Koninkrijk — die middels hun bezwaren tegen agenda en procedure een nieuwe dialoog blokkeerden, inmiddels hebben de laatste twee hun bezwaren tegen een start van de „new round of global negotiations” (NRGN) opgegeven en zijn het vooral nog de VS die dwars liggen.

Nadat Willy Brandt zijn invloed binnen de SPD had aangewend en de laatste Gemenebestconferentie Carrington en Thatcher onder druk zette, kon de Mexicaanse president Lopez Portillo vlak voor „Cancun” verklaren dat 21 van de 22 deelnemers aan de top nu positief stonden tegenover een NRGN. Reagan dreigde geïsoleerd te raken en zegde toe ook mee te willen doen mits aan de volgende voorwaarden, door de VS eufemistisch als „understandings” aangeduid, zou zijn voldaan:

- op de agenda moeten onder meer staan: liberalisatie van de handel, energie, voedsel, en verbetering van het investeringsklimaat in ontwikkelingslanden;
- de besprekingen moeten worden gevoerd met respect voor de competentie van de gespecialiseerde organen van de VN (IMF, Wereldbank, GATT enz.). Er mogen geen nieuwe organisaties worden opgericht;
- verhoging van de economische groei, en niet de verdeling van de bestaande welvaart, moet het eerste doel van de besprekingen zijn;
- er moet gepraat worden in een „geest van samenwerking”.

*De auteur is als econoom verbonden aan de Studiënstichting voor radicale politieke vernieuwing, het wetenschappelijk bureau van de PPR. Hij is bestuurslid van de NIO-Vereniging (Nederlandse Vereniging voor een Nieuwe Internationale Orde).

1) *Internationale Spectator*, september 1981, blz. 528.

2) *ESB*, 25 november 1981, blz. 1160-1163.

3) In VN-jargon: New Round of Global Negotiations (NRGN).

4) *ESB*, 25 november 1981, blz. 1161.

5) Zie het artikel van N. Schrijver, *Intermediair*, 6 februari 1981, blz. 5.

6) Van Dam noemt ze zelfs „puur kapitalistisch”. Dit lijkt op z'n minst overdreven, maar is misschien als een provocatie bedoeld.

Het mag geen verwondering wekken dat de ontwikkelingslanden over deze „understandings” niet zo enthousiast waren. Zij hebben de westerse bereidheid om over een vergaande hervorming van het financieel-monetaire systeem te praten als een „test-case” voor de westerse veranderingsgezindheid gemaakt. In het Amerikaanse voorstel zien zij zich door de nadruk op de competentie van de gespecialiseerde organen (waar de westerse landen wegens hun grotere financiële inbreng een meerderheid aan stemmen hebben) de pas afgesneden om in de Algemene Vergadering te komen tot een hervorming van het oude systeem van Bretton Woods. Ook zien de ontwikkelingslanden, met hun ervaring uit het recente verleden, niet zo goed in wat een economische groei zonder herverdeling hen te bieden heeft.

Alleen een toenemende druk op de VS lijkt deze impasse te kunnen doorbreken. Wie deze conclusie niet deelt, en in plaats daarvan voor een loslaten van de NIEO-conceptie pleit, wordt natuurlijk naar een alternatief gevraagd.

Van Dam ziet — met een aantal vraagtekens, dat wel — wel wat in de nieuwe wind die er sinds Reagan door de VS waait: „De opschudding die de VS-politiek heeft teweeggebracht biedt de mogelijkheid om de sinds vele jaren bestaande stagnatie te doorbreken” 7). Van Dam ziet drie nieuwe elementen in de VS-politiek: een positieve herwaardering van de particuliere sector en het vrije-marktmechanisme ten koste van de rol van de overheid in de overdracht van welvaart, aanpassing van ontwikkelingslanden aan de wereldeconomie en, ten slotte, differentiatie tussen verschillende soorten ontwikkelingslanden.

In haar principiële keuze voor een ongestoorde werking van het marktmechanisme vindt de regering van de VS in hoge mate steun bij de opvattingen zoals die in een groot aantal gezaghebbende, nationale en internationale rapporten wordt gepresenteerd 8). De boodschap bevat twee elementen:

1. de theorie van de optimale internationale arbeidsverdeling van Ricardo, waarbij elk land zich specialiseert in datgene wat hij het goedkoopst kan maken, ligt ten grondslag aan het pleidooi voor een toenemende samenwerking en handel tussen rijke en arme landen. De economische groei die deels van deze specialisatie het gevolg is, en deels op andere manieren moet worden aangezwengeld, maakt het voor de ontwikkelde landen mogelijk iets te doen aan de armoede van bevolkingen en geeft de rijke landen de speelruimte voor de aanpassingen in de economische structuur die door deze specialisatie noodzakelijk zijn geworden. Alle handel moet vrij zijn, de mobiliteit van kapitaal mag niets in de weg worden gelegd en de ontwikke-

lingslanden worden aangemoedigd zich onverwijld op de wereldmarkt te begeven;

2. voor de landen die op deze wereldmarkt niets te bieden hebben, moet er hulp komen. Hiervoor is het nodig dat de rijke landen de tijd krijgen om hun recessie te overwinnen, omdat anders de materiële basis voor de hulp ontbreekt. Op langere termijn zal de hulp ook voor ons gunstige effecten hebben omdat er immers koopkrachtige vraag mee wordt geschapen op nieuwe markten.

Kanttekeningen bij de liberale filosofie

De unanimiteit, met nuanceverschillen natuurlijk, waarmee deze aanbevelingen worden gedaan, is zeer opvallend. Er zijn immers nogal wat blinde vlekken in deze denktrant aan te wijzen.

In de genoemde rapporten en in de beleidsaanbevelingen wordt nauwelijks of geen rekening gehouden met de praktijk van de multinationale ondernemingen. Voor een groot deel van de productie voor de wereldmarkt en de handel geldt eerder een situatie van oligopolie dan van vrije mededinging. Op dit moment vindt al $\frac{2}{3}$ van de wereldhandel plaats binnen een onderneming. Middels „transfer-pricing” bepaalt het bedrijf de prijzen zo dat er van een vrije markt in deze gevallen in ieder geval geen sprake is. Ook de toegang tot financiële middelen en de overdracht van technologie wordt voor een belangrijk deel door particuliere ondernemingen gecontroleerd. Zo moeten ontwikkelingslanden in 1981 tussen de \$ 9 en \$ 10 mrd. betalen voor het gebruik van patenten, licenties, handelsmerken en voor technische dienstverlening (in 1968 was dit nog maar \$ 1,8 mrd.). De UNCTAD schat de totale kosten van de technologische afhankelijkheid voor de derde wereld op \$ 30 à \$ 50 mrd. per jaar 9). Dit is dan nog exclusief winstransfers en rentelasten die dit jaar met \$ 10 mrd. dollar stijgen tot \$ 44 mrd. Overheden hebben op de activiteiten van multinationale ondernemingen (inclusief de banken) nauwelijks enige greep. Ook om andere redenen zijn de positieve effecten van een verdere integratie van ontwikkelingslanden in de wereldeconomie op z'n best onzeker.

Een toename van de export kan in deze landen tot een toename van de werkgelegenheid leiden, maar, vanwege het relatief geringe aantal nieuwe arbeidsplaatsen en de lage lonen, vindt er nauwelijks ontwikkeling van een binnenlandse markt plaats. Zo blijft de vraag op de internationale markt en niet de binnenlandse behoefte het belangrijkste richtsnoer voor wat er wordt geproduceerd.

De ontwikkelingslanden die voor een exportstrategie kiezen, zijn onderling in concurrentie gewikkeld om een zo

gunstig mogelijk investeringsklimaat te bieden. Om de arbeidskosten laag te houden — lage lonen, lange werkdagen, kinderarbeid, geen gezondheidsvoorschriften enz. — moet elk verzet en elke onderhandelingsmacht van werkers in de kiem worden gesmoord. Er bestaat een duidelijk verband tussen economische politiek en mensenrechten.

De oriëntatie op een op de export gerichte industrialisatie is er mede de oorzaak van dat de tekorten op de betalingsbalans van vele ontwikkelingslanden steeds verder stijgen. Naast de stijgingen van de olieprijs, waar alle olieimporteurs in ieder geval mee te maken hebben, vindt er namelijk een voortdurende verslechtering plaats van de „terms of trade” van exporterende ontwikkelingslanden 10). Zij kunnen daardoor hun, mede door de exportoriëntatie nodig geworden import (machines, infrastructuur), steeds moeilijker uit de export financieren. In 1980 bedroeg het totale betalingsbalanstekort van de ontwikkelingslanden met een negatief saldo \$ 83 mrd. Voor 1981 wordt een stijging verwacht tot \$ 96 mrd. 11). Er moet dus steeds meer geleend worden, hetgeen, gevoegd bij de stijging van de rentevoet ten gevolge van de restrictieve monetaire politiek van een aantal westerse landen, voor vele ontwikkelingslanden tot een onaanvaardbare schuldenpositie leidt.

Ook bij het idee dat de armste landen dan maar geholpen moeten worden na een westers herstel uit de recessie, kunnen vraagtekens worden geplaatst. Nederland behoort tot één van de weinige landen die ernst maken met de hulpdoelstelling van de VN (0,7% van het bruto nationale product per jaar). De gemiddelde afdracht ligt momenteel niet hoger dan de helft van dit streefcijfer. Vorig jaar berekende de UNCTAD al dat, om de VN-groei-doelstelling voor ontwikkelingslanden van 7% per jaar te halen, de rijke landen jaarlijks 2% van hun bruto nationale product zouden moeten overdragen. Dat dit in politiek opzicht niet haalbaar is, behoeft geen betoog. De mogelijkheid dat ontwikke-

7) *ESB*, 25 november 1981, blz. 1163.

8) Zie hiervoor onder meer: *Brandt-rapport*, 1980; *Wereldwerkgelegenheidsplan*, 1980; Wereldbank, *World Development Report* 1981; OECD, *Interfutur*, 1979, GATT, *International Trade*, 1978-1979. Specifiek over Nederland o.a.: *Herstructurering, herstructureringsbeleid en ontwikkelingssamenwerking*, Erasmus Universiteit/NEI, 1979. Een bespreking van deze en andere rapporten in *Vrije markt: in wiens kraam te pas*, NIO-Vereniging, 1981.

9) UNCTAD, *Trade and Development Report*, 1981, blz. 37.

10) Idem, blz. 114-115.

11) Idem, blz. 13. Nog altijd \$ 18 mrd. van dit tekort komt voor rekening van olie-exporterende ontwikkelingslanden. Als totale groep kunnen deze landen in 1981 overigens nog altijd op een (teruglopend) overschot rekenen van \$ 94 mrd.

lingshulp in de plaats zou komen van structurele veranderingen, moet op basis van deze gegevens worden afgewezen.

In de hier besproken liberale filosofie hangt armoedebestrijding in het zuiden en eventuele aanpassing (herstructureering) in het noorden in hoge mate, af van de mogelijkheid om de economische groei weer aan te zwengelen. Nog afgezien van de vraag of dit met het oog op het milieu en de energie- en grondstofschaarste wenselijk is, dringt de vraag zich op of nieuwe groeiverwachtingen wel realistisch zijn. Bovendien is het nog onzeker of groei in het noorden en groei in het zuiden wel in staat zullen zijn om elkaar wederzijds aan te zwengelen. De tabel toont aan dat dit voor de „middle income countries” (ontwikkelingslanden met een bruto nationaal produkt per hoofd van meer dan \$ 370 per jaar) wellicht het geval is. De kloof tussen rijkste en armste landen wordt echter alleen maar groter.

Tabel. Wereldinkomensontwikkeling sinds 1950

Bruto binnenlands produkt per hoofd (in \$ van 1980)	1950	1960	1980
Geïndustrialiseerde landen ..	4.130	5.580	10.660
Landen met een middeninkomen	640	820	1.580
Landen met een laag inkomen	170	180	250

Gemiddelde groei in procenten per jaar	1950-1960	1960-1980
Geïndustrialiseerde landen ..	3,1	3,3
Landen met een middeninkomen	2,5	3,3
Landen met een laag inkomen	0,6	1,7

Bron: Wereldbank, *World Development Report 1981*, New York, 1981, blz. 6.

Voor alle ontwikkelingslanden geldt dat de VN-groei-doelstelling van 7% jaarlijks — en deze wordt door vele woordvoerders als een minimale noodzaak aangemerkt — als volstrekt onrealistisch moet worden beschouwd. In het meest optimistische scenario van de Wereldbank realiseren de rijke landen een jaarlijkse groei van 3,6% (12). De ontwikkelingslanden blijven met 5,7% dan nog altijd ruimschoots bij de VN-doelstelling achter.

Nieuwe zakelijkheid

Ondanks de bezwaren van deze liberale benadering van het ontwikkelingsvraagstuk is ook in Nederland al het een en ander te merken van accentverlegging in het beleid. Het „tweesporen”-beleid dat hier opgang deed, en waarbij enerzijds aan economische verzelfstandiging van ontwikkelingslanden werd gewerkt, en anderzijds gerichte hulp werd gegeven aan de armste doelgroepen, sloot nauw aan bij het streven van ont-

wikkelingslanden naar een NIEO. In een brief aan de Tweede Kamer vergelijkt minister De Koning de tekst van de NIEO-resolutie van de zevende speciale zitting van de VN met de belangrijkste elementen uit zijn beleidsstuk *Ontwikkelingssamenwerking in wereldeconomisch perspectief* (en met het rapport van de commissie-Brandt) 13). Hij komt tot de volgende slotsom: „Dit overzicht ondersteunt naar mijn mening mijn reeds eerder geformuleerde conclusie dat er een grote mate van overeenstemming bestaat tussen de hoofdlijnen van de conclusies van de drie hier beschouwde documenten”.

Toch konden de laatste tijd al duidelijke signalen worden opgevangen waarin de steun aan het streven van ontwikkelingslanden naar structurele veranderingen werd vervangen door pleidooien om de huidige posities te versterken om zo iets aan de armoede te kunnen doen. De troonrede van 1980 zegt er dit van: „... wij zijn in de wereld nog steeds een welvarende natie. Deze positie te behouden is niet alleen in ons eigen belang, maar ook in dat van de landen waarop wij onze ontwikkelingshulp richten. Als wij onze betalingsbalans weten te herstellen, kunnen we onze leningen en schenkingen aan landen van de derde wereld handhaven” 14).

Ongeveer in dezelfde periode werd het bedrijfsleven van regeringswege opgeroepen zich actiever te betonen in de noord-zuidbetrekkingen (15). In maart van dit jaar ging de regering zelf aan de slag. Een ambtelijke delegatie ging onder leiding van prins Claus naar India om daar te praten over een verbreding van de ontwikkelingshulp tot economisch-financiële samenwerking. Co-voorzitter van de delegatie, prof. Van Dam, lanceerde de term „nieuwe zakelijkheid”. Men hoopt te komen tot industriële „joint ventures”; meer Nederlandse investeringen in India en uitgebreide kennisoverdracht, met name in de agrarische technologie. Ook gaf de delegatie te kennen graag te zien dat, naast de al bestaande hulp in de vorm van leningen op zachte voorwaarden, India meer gebruik zou maken van op commerciële voorwaarden door Nederlandse banken verleende kredieten.

Van de resultaten van de nieuwe aanpak is nog niet veel te zien. Wel heeft de vorige regering nog te kennen gegeven dat ze het voorbeeld van de India-missie ook graag op andere landen toegepast zou zien. *Het Financieel Dagblad* omschreef de ingezette beleidsombuiging als volgt: „In de nieuwe benadering staat de versterking van de economische structuur primair en is het de bedoeling dat de Nederlandse economie een blijvend belang krijgt bij de versterking van die structuur. Wat de gevolgen zijn (...) voor de inwoners van die landen (bedoeld worden de ontwikkelingslanden, BvO) dient te worden afgewacht, maar is in de eerste plaats de

verantwoordelijkheid van de regeringen van die landen” 16).

Het alternatief

Er is, zoals in het voorgaande is aangegevoerd, weinig reden om enthousiast te zijn over de „frisse wind” zoals die ook door het Nederlandse ontwikkelingsbeleid lijkt te waaien. Er worden dan ook wel degelijk voorstellen gedaan die een alternatief behelzen. Deze voorstellen zijn op internationaal niveau met name te beluisteren bij de al eerder aangehaalde UNCTAD. In het laatste jaarrapport wordt de sombere toekomstverwachting voor een groot deel verklaard uit het feit dat algemeen gekozen wordt voor een ontwikkelingsmodel waarin de hoop op groei in het zuiden afhankelijk is van externe factoren, zoals een voortdurende economische groei in het noorden.

In *South 17*) schetst UNCTAD-secretaris-generaal Corea de contouren van een alternatief:

- verbetering van de „terms of trade” in de grondstoffensector om zo de noodzaak van overdracht van middelen van noord naar zuid te verminderen;
- de rol van de internationale financieel-monetaire instituties en van het particuliere bankwezen moet worden veranderd. Deze zijn nu niet in staat om de aanwezige overschotten te mobiliseren;
- in de handel moet de toegang tot de westerse markten voor ontwikkelingslanden worden vergroot. Een andere aanwending van hulpbronnen in de rijke landen moet tot de daar noodzakelijke structurele veranderingen leiden. Ook moet de handel met socialistische landen worden uitgebreid;
- de derde-wereldlanden zelf moeten een politiek van imports substitutie voeren en de landen moeten onderling meer samenwerken op het gebied van handel, financiën en technologie.

In Nederland zijn het met name de linkse politieke partijen die een alternatief beleid gestalte proberen te geven. Als Van Dam stelt dat het „in progressieve kring goed gebruik (is) om de NIEO-

12) *World Development Report*, 1981, blz. 15.

13) Tweede Kamer, 20 juni 1980, 15 800, nr. 117.

14) Tweede Kamer, zitting 1980-1981, nr. 1, blz. 2.

15) Zie hierover o.a.: *De Volkskrant*, 20 september 1980, *Internationale Samenwerking*, 17 oktober 1980, *Economisch Dagblad*, 15 december 1980.

16) *Het Financieel Dagblad*, 6 maart 1981.

17) *South*, oktober 1981, blz. 78.

conceptie te bejubelen" blijkt hij slecht geïnformeerd over wat zich in deze kringen afspeelt 18).

In een recente publikatie van de Wiardi Beckman Stichting wordt uitvoerig ingegaan op de vraag in hoeverre socialisten hun handen vuil moeten maken aan het reformistische streven naar een NIEO. Coppens (en velen zijn dat in het boekje met hem eens) vindt dat de NIEO enige niet te verwaarlozen beloften inhoudt. „Maar zij is zeker geen voldoende voorwaarde voor een verbetering van de ontwikkelingskansen van de minst bevoorrechte groepen in *alle* ontwikkelingslanden. Wel is het duidelijk dat zij een noodzakelijke voorwaarde is voor die verbetering" 19). Verloren van Themaat pleit voor een sturing in een meer socialistische richting: „Een dergelijke sturing zou moeten inhouden dat de armste en ontrechte groepen en de tegenstellingen tussen arbeid en kapitaal een duidelijker eigen plaats in de NIEO-maatregelen moeten vinden" 20). Ook wordt in de brochure gepleit voor een „mini-NIEO" (tussen gelijkgezinde landen) en een selectieve steun aan alleen dié elementen in de NIEO-onderhandelingen die de éenzijdige afhankelijkheid van ontwikkelingslanden echt verminderen. Conclusie: ook binnen de PvdA wordt niet zo ongenueanceerd positief over de NIEO gedacht als het laatste verkiezingsprogramma misschien deed geloven.

PSP, PPR en CPN gaan in het algemeen nog verder in hun kritiek. Deze partijen leggen in hun analyse en in hun beleidsvoorstellen sterk de nadruk op de ongecontroleerde macht van het particuliere bedrijfsleven. Ze bepleiten een planmatige aanpak van het economische gebeuren zodat de overheid de negatieve effecten van de operaties van multinationals kan corrigeren. De PSP zegt in dit verband weinig heil te zien in internationale, al of niet bindende codes. De PPR neemt in haar programma als enige van de drie expliciet afstand van de NIEO. Zij noemt de NIEO-voorstellen „volstrekt onvoldoende omdat verwezenlijking ervan tot een grotere integratie van ontwikkelingslanden in de kapitalistische wereldeconomie zal leiden zonder dat de machtspositie van de ontwikkelde landen (en hun MNO's) wezenlijk wordt aangetast en de afhankelijkheidsrelaties dus niet worden doorbroken" 21). De PPR pleit voor een ontwikkelingsbeleid dat steun geeft aan landen die streven naar collectieve „self reliance" en stelt als consequentie van dit beleid voor dat ook Nederland zich meer op eigen kracht zal moeten gaan ontwikkelen. Zo zou bij voorbeeld een halt kunnen worden toegeroepen aan de op steeds grotere schaal plaats vindende exploitatie van de rijkdommen van ontwikkelingslanden ten behoeve van „onze" westerse economieën.

Dit soort voorstellen zullen vele nuchtere beleidsmakers als „onrealistisch" en „utopisch" voorkomen. Toch bieden ze

wellicht aan ontwikkelingslanden een beter alternatief dan de aanpassing aan de realiteit die hen nu wordt voorgehouden als alternatief voor een Nieuwe Internationale Economische Orde.

Bram van Ojik

18) *ESB*, 25 november 1981, blz. 1160.

19) Socialistisch reformisme en NIEO. W.P.S., *Buitenlandse Politieke Notities*, nr. 2, september 1981, blz. 57.

20) *Idem*, blz. 167.

21) PPR-programma, 1981-1985, blz. 48.